चिद्घनः "चिन्मयस्याद्वितीयस्य निष्कलस्याशरीरिणः । उपासकानां सिद्ध्यर्थं ब्रह्मणो रूपकल्पना" । "तस्मिं-श्चिद्दर्पणे स्फारे समस्ता वस्तुदृष्टयः । इमास्ताः प्रतिबिम्बन्ति सरसीव चलद्रुमाः" योगवासिष्ठः

चिनोति चि—कर्त्तरि क्विप् । ५चयनककर्त्तरि त्रि० अग्निचित् । कर्म्मणि क्विप् । ६अग्नौ । ७असाकल्ये अव्य० अमरः । कच्चित् कथञ्चित् जातुचित् । ८अव्यक्तानुकरणे च अव्य० चित्कारः "नहि करिणि दृष्टे चित्कारेण तमनुमिमतेऽनुमातारः" वाचस्पतिमिश्रः । मुग्धबोधे विभक्त्यन्तात् किमः चिच्चनौ प्रत्ययौ विहितौ इति-भेदः । तच्चिन्त्यं चनशब्दे तद्धेतुरुक्तः जातुचित् इत्यादिप्रयोगासिद्धिश्च तस्य किमः प्रकृतिकत्वाभावात् ।

चित त्रि० चि—कर्म्म क्त । २छन्ने मेदि० २कृतचयने "अवचितबलिपुष्पा वेदिसम्मार्गदक्षा" कुमा० । ३सञ्चिते ४सम्पादिते च "तद्यथेह कर्मचितो लोकः क्षीयते एवमेवमुत्र पुण्यचितः क्षीयते" श्रुतिः ५शवदाहाधारचूल्लीभेदे स्त्री अमरः । "प्रणिपाताञ्जलियाचितां चिताम्" कुमा० "वद वामोरु ! चिताधिरोहणम्" रघुः "त्वया न पठिता चण्डी मया नापि चिकित्सितम् । अकस्मान्नगरोपान्ते कथं धूमायते चिता" हास्यार्णवः । "चिताग्नेरुद्वहन्नाज्यम्" भा० व० २१४अ० । "सगोत्रजैर्गृहीत्वा तु चितामारोप्यते शवः । अधोमुखो दक्षिणादिक्चरणस्तु पुमानिति । उत्तानदेहा नारी तु सपिण्डैरपि बन्धुभिः । चाण्डालाग्नेरमेध्याग्नेः सूतिकाग्नेश्च कर्हिचित् । पतिताग्नेश्चिताग्नेश्च न शिष्टैर्ग्रहणं स्मृतम्" शु०त० । अधिकं चितिशब्दे दृश्यम् । मन्त्रसाधनाङ्गचिता लक्षणं तन्त्रसारे उक्तं यथा "असंस्कृता चिता ग्राह्या न तु संस्कारसंस्कृता । चाण्डालादिषु संप्राप्ता केवलं शीघ्रसिद्धिदा" । चितासाधनप्रकारः वीरतन्त्रे 'अष्टम्याञ्च चतुर्द्दश्यां पक्षयोरुभयोरपि । कृष्णपक्षे विशेषेण साधयेद्वीरसाधनम् । तत्सार्द्धप्रहरे यामे गते च सुरसुन्दरि ! । शवं वापि चितां वापि नीत्वा गत्वा यथासुखम् । साधयेत् स्वहितं मन्त्री मन्त्रध्यानपरायणः । भयं नैव तु कर्त्तव्यं हास्यन्तत्र विवर्जयेत् । चतुर्द्दिशं न वीक्षेत मन्त्रमेव समभ्यसेत्" । तत्र पूजाद्रव्यम् "सामिषान्नं गुडं छागं सुरापायसपिष्टकम् । नानाफलञ्च नैवेद्यं स्वस्वकल्पोक्तसाधितम् । चितास्थानं समानीय सुहृद्भिः शस्त्रपाणिभिः । समानगुणसम्पन्नैः साधयेत् वीतभीः स्वयम्" । [त्रिका० ।

चिताचूडक न० चितैव चूडकं चूलकम् लस्य डः । चिताया

चिति स्त्री चि+आधारे क्तिन् । १चितायाम् तत्करणदेशादिः का० श्रौ० २५।७।१५। सूत्रोक्तो यथा "वितानं साधयित्वा समे बहुलतृणेऽन्तराग्नौ चितिं चिनोति" १५सू० वितानसाधनमग्नीनां यथादेशस्थापनं कृत्वा समे तृणबहुले देशेऽन्तराग्नौ काष्ठैः चितिं चिनोति" कर्कः "पूर्वतरम् उद्धृत्य क्षीरिणीः पुरुषाहुतीः" १६सू० "पुरुषआह्वानं यासामोषधीनाम् ताउद्धृत्य" देव० "क्षीरयुक्ताः पुरुषाहुतीः पुरुषनाम्नीः पुंलिङ्गशब्दाभिधेयाः अर्काद्याः" कर्कः । "विशाखाशराश्मगन्धापृश्निपर्ण्यध्यण्डाश्च" १७सू० "उद्धृत्येति वर्त्तते विशाखा दूर्वा शरोमुञ्जः पृश्निपर्णी माषपर्णी अध्यण्डा ढणढणिका" देव० "अश्वगन्धा आसन्धिः पृश्निपर्णी लक्ष्मणेत्यपरे अध्यण्डा च ब्रह्ममाण्डूकीति निगमे" कर्कः "चितिवच्च" कात्या० श्रौ० २१।३।२१ "देशो भवति तद्गुणयुक्त इत्यर्थः । स चितिवत् मृतस्य दाहार्थं यादृशैः काष्ठैश्चितिर्विहिता तादृशे देशे" कर्कः । भावे क्तिन् । २समूहे मेदि० । अग्न्यादेः ३चयने संस्कारभेदे । अग्निचयनप्रकारः शत० ब्रा० ७।१।१।१। "गार्हपत्यं चेव्यन् पलाशशाखा व्युदूहति अवस्यति ह्यैतद् गार्हपत्यं चिनोति इत्यादिके" विस्तरेणोक्तः । चीयतेऽस्याम् आधारे क्तिन् अग्निचयनाधारे ४इष्टकाभेदे तासामुपधानादि संस्काराः शत० ब्रा० ८।१।१।१। "प्राणभृत उपदधाति । प्राणा वै प्राणभृतः प्राणानेवैतदुपदधाति ताः प्रथमायां चितावुपदधाति" "एषोऽग्नेर्यत् प्रथमा चितिः पुरस्तात्तत् प्राणानुपादधाति तस्मादिमे पुरस्तात् प्राणाः इत्यादिके उक्ता दृश्या" । "प्रथमोत्तमयोः पादमात्रीरतिरिक्ताः" कात्या० श्रौ० १७।७।२९। "प्रथमोत्तमयोश्चित्योरतिरिक्ता सा पादमात्री भवति नातोऽतिरिक्ता चेति" कर्कः प्रथमापञ्चम्योः अतिरिक्ता या महत्य इष्टकास्ताः पादमात्रीरुपदधाति" स०व्या० । ५कुड्यस्थ्येष्टकादीनां समूहविशेषे । इष्टकामानेन चितिमानज्ञानोपयोगिव्यवहारः चितिव्यवहारः । स च लीला० दर्शितो यथा चितौ करणसूत्रं सार्द्धवृत्तम् । "उच्छ्रयेण गुणितं चितेः किल क्षेत्रसम्भवफलं घनं भवेत् । इष्टिकाघनहृते घने चितेरिष्टिकापरिमितिश्च लभ्यते । इष्टिकोच्छ्रयहृदुच्छ्रितिश्चितेः स्युः स्तराश्च दृषदां चितेरपि ।